



Kansalliskirjaston kansallisten kirjastoverkkopalvelujen VUOSIRAPORTTI 2009

**Raporttiin poimittu kansallisia kirjastoverkkopalveluja
koskevat kohdat Kansalliskirjaston vuosiraportista**

Kirjastoverkkopalvelut

Missio

Digitaalisen kirjaston palveluiden strateginen suunnittelu, kehittäminen ja tuottaminen kansallisella tasolla sekä tasavertaisen tiedonsaannin edistäminen yhteiskunnassa, kirjastojen yhteisten palvelujen kehittäminen, verkostomaisen toiminnan sekä kirjastotoiminnan vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen

KÄRKIHANKKEET

Kansallinen digitaalinen kirjasto, KDK

Kansallinen digitaalinen kirjasto on osa kansallista sähköisten palvelujen ja infrastruktuurien kehittämistä. Kansallinen digitaalinen kirjasto-hankkeen tavoitteena on kirjastojen, arkistojen ja museoiden sähköisten aineistojen saatavuuden ja käytettävyyden parantaminen sekä aineiston pitkäaikaissäilytysratkaisun kehittäminen.

Hanke on jaettu kahteen osaan: kansallisen asiakasliittymän kehittämiseen ja käyttöönottoon sekä pitkäaikaissäilytysratkaisun suunnittelemiseen. Kansalliskirjasto on vastuussa asiakasliittymän kehittämisestä hankekaudella 2008 - 2011. Kansalliskirjasto osallistuu aktiivisesti myös pitkäaikaissäilytysratkaisujen kehittämiseen. Kansallinen digitaalinen kirjasto muodostaa Kansalliskirjaston kehittämistyölle raamin.

Kansallinen hanke on yksi Arjen tietoyhteiskunta -toimintaohjelmassa määritellyistä julkishallinnon hankkeista, jotka toteuttavat valtioneuvoston periaatepäätöstä kansallisen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteista 2007–2011. Hanketta on esitetty valtiovarainministeriön SADe-ohjelmaan (Sähköisen asioinnin ja demokratian vauhdittamisohjelma).

Keskeinen tavoite vuonna 2009 on ollut yhteisen tahtotilan muodostaminen asiakasliittymän toiminnallisuuden ja siitä saatavan lisäarvon määrittelemiseksi kirjastojen, arkistojen ja museoiden verkostossa. Tahtotilan rakentamisessa on käytetty monimuotoisia keinoja, kuten sektoreiden yhteiset workshopit ja tilaisuudet, sektorikohtaiset tiedotus- ja keskustelutilaisuudet, keskeisten asiantuntijoiden jalkautumiset kentälle, vuorovaikutteisten työkalujen hyödyntäminen sekä asiakasliittymän toiminnallisuuden suunnittelu sektoreiden yhteistyönä. Asiakasliittymäohjelmiston hankinta on käynnistynyt kilpailullisella neuvottelumenettelyllä syyskuussa ja hankintaneuvottelut käynnistyvät keväällä 2010. Hankintaprosessissa Kansalliskirjastoa tukee kaksi konsulttia (CSC-Tieteen tietotekniikan keskus sekä juridiikkakonsultti PTCServices) .

Valtiontason arkkitehtuurit -hanke (VALTASA) liittyy kansallinen digitaalinen kirjasto hankkeeseen. Kirjaston tavoitteena on edistää VALTASAn kautta KDK:n kokonaisarkkitehtuurissa määriteltyjä kehittämisalueita (kansallinen ontologia- ja auktoriteettitietokantaratkaisu sekä kansallisen URN-resoluutiopalvelu).

Haka on Suomen korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteinen käyttäjätunnistusjärjestelmä. Kansalliskirjasto on edustettuna Haka-luottamusverkoston ohjausryhmässä, ja on työskennellyt etenkin sen puolesta, että Haka-tunnistus otettaisiin käyttöön kaikissa korkeakouluissa. Käyttäjätunnistuksella on keskeinen rooli myös Kansallisessa digitaalisessa kirjastossa.

Korkeakoulukirjastojen rakenteellinen kehittäminen

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen tavoitteena on koulutus- ja tutkimustoiminnan laadun parantaminen ja vaikuttavuuden lisääminen tiivistämällä korkeakouluverkkoa ja vahvistamalla korkeakoulujen profiloitumista ja painoaloja. Opetusministeriö käynnisti korkeakoulukirjastojen rakenteellisen kehittämisen hankkeen vuonna 2008 ja hanke päättyi 2009. Hankkeen tehtävänä oli hahmotella korkeakoulukirjastojen organisoituminen uudistuvassa korkeakoululaitoksessa siten, että korkeakoulujen yhdistymiset ja yhteistyösopimukset tulevat huomioon otetuiksi kirjastojen lukumääriä vähentäen, yhteistyötä lisäten ja toimintoja tehostaen; sekä selvittää erityisesti yliopistolakiuudistuksen aiheuttamat muutokset ja niiden vaikutukset korkeakoulukirjastojen toimintaan liittyvissä säädöksissä, rahoituksessa ja muissa menettelyissä siten, että kirjastojen palvelukyky turvataan.

Hankkeen loppuraporttiin on koottu joukko suosituksia eri toimijoille. Keskeinen suositus on, että kirjastoverkon yhteisten palvelujen tuottaminen organisoidaan Kansalliskirjastoon. Suosituksissa korostetaan työnjakoa korkeakoulukirjastojen ja kansallisten toimijoiden kesken mm. siten, että korkeakoulukirjastot vastaavat paikallisesta ja korkeakoulun mukaisesti profiloituneesta sisällöllisestä palvelusta ja Kansalliskirjaston palveluyksikkö kirjastoverkon yhteisistä palveluista. Kirjastojen yhteisenä tahtotilana on se, että keskeisten keskitettyjen palveluiden suora kansallinen rahoitus varmistetaan ja että kirjastoverkon yhteisiä ja laajoja digitalisointia tukevia infrastruktuurihankkeita viedään eteenpäin keskitetysti. Lisäksi esitetään, että kirjastoverkon yhteisten peruspalveluiden budjettirahoitusta lisätään 5 - 10 prosenttia.

Hankeraportti kuvaa kattavasti korkeakoulukirjastoverkkoa sekä kirjastojen yhteisiä palveluja. Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen raportti linjaa korkeakoulukirjastojen ja Kansalliskirjaston työnjakoa ja yhteistyön tiivistämistä Varastokirjaston kanssa.

Kansallinen yhteisluettelo

Kaikkien kirjastojen yhteisen yhteisluettelon (omaisuusluettelon) perustamista esitettiin Kansalliskirjasto 2002 -muistiossa. Kansallisen yhteisluettelon tarpeellisuutta voidaan perustella monilla hyödyillä. Yhteisluettelon tehokkaalla hyödyntämisellä voidaan toimintaa kirjastoissa saada kustannustehokkaammaksi muun muassa vähentämällä päällekkäistä työtä kuvailussa. Yhteisluettelo mahdollistaa luetteloinnin ja kokoelmatyön tehostamisen, teknisen asiantuntijuuden tarkoituksenmukaisen keskittämisen sekä kehittämisen ja kaukopalvelun tehostamisen. Loppukäyttäjän näkökulmasta katsottuna kirjastojen läsnäolo verkossa yhtenäistyy. Kuvailuprosessien tehostuessa kirjastohenkilöstön työpanosta voidaan vapauttaa ns. back office - töistä enenevässä määrin esimerkiksi aineiston hankintaan, asiakaspalveluun ja neuvontaan, informaatiolukutaidon opetukseen ja ohjaukseen, toiminnan kehittämiseen sekä yhä lisääntyvään verkosto- ja asiantuntijatyöhön. Kansallisen yhteisluettelon toteutuessa voidaan paikallisia kirjastojärjestelmiä yksinkertaistaa.

Linda-yhteisluettelotietokannan tuotantoympäristönä toimii Aleph-tietokanta vuoden 2008 lopusta lähtien. Vuoden 2009 aikana Lindan toiminnallisuutta on kehitetty kirjastoilta saadun palautteen perusteella. Kirjastot nostivat esiin erityisesti luetteloinnin hidastumisen. Valtion työllistämishankkeella mahdollisti tietokannan laadun parantamisen. Lisäksi tietokantaan liittyvä kehittämistyö on organisoitu uudelle, aiempaa laajempaa osaamista edustavalle ryhmälle.

Yhteisluettelon laajentaminen ammattikorkeakouluihin ja yleisiin kirjastoihin edellyttää sitä, että ammattikorkeakoulukirjastot ja yleiset kirjastot määrittelevät omat tarpeensa yhteisluettelon suhteen.

Julkaisuarkistojen infrastruktuurihanke ja tutkimustietojärjestelmien kehittäminen

Opetusministeriön asettaman Avoimen tieteellisen julkaisemisen työryhmän muistiossa (2005) rinnakkaisjulkaisemista pidettiin keskeisenä keinona avoimen julkaisemisen edistämiseksi. Rinnakkaisjulkaiseminen eli muualla julkaistujen artikkelien tallentaminen avoimeen julkaisuarkistoon parantaa merkittävästi suomalaisen tieteellisen julkaisu- ja tiedonvälityksen näkyvyyttä ja julkaisujen saatavuutta. Samalla se myös yleistyessään tukee pyrkimyksiä tieteellisten kirjastojen aineistokulujen pitkään jatkuneen kasvun hidastamiseksi. Tähän mennessä rinnakkaisjulkaisemista koskevista tallennusmandateista tai -kehotuksista on tehty päätöksiä Helsingin yliopistossa (2008), Tampereen yliopistossa (2009) ja ammattikorkeakoulujen rehtorineuvostossa (2009).

Kansalliskirjasto on mukana Julkaisuarkistojen infrastruktuuri -hankkeessa (2009 - 2010), jonka tavoitteena on rinnakkaisjulkaisemisen käytäntöjen edistäminen ja vakiinnuttaminen Suomessa. Hankkeessa ovat Kansalliskirjaston lisäksi mukana Helsingin yliopisto ja Oulun yliopisto. Kansalliskirjaston vastuulla on hankkeen koordinaatio sekä julkaisuarkistojen teknisen infrastruktuurin kehittäminen ja vakiinnuttaminen.

Julkaisuarkistojen infrastruktuuri -hankkeeseen liittyen on toteutettu Kansalliskirjaston julkaisuarkistopalveluihin liittyvä selvitystyö Helsingin kauppakorkeakoulun kanssa. Tavoitteena oli suunnitella Kansalliskirjaston julkaisuarkistopalveluille palvelumalli, joka soveltuisi mahdollisimman hyvin erilaisten organisaatioiden tarpeisiin. Palvelumalli otetaan käyttöön 2010 ja tavoitteena on

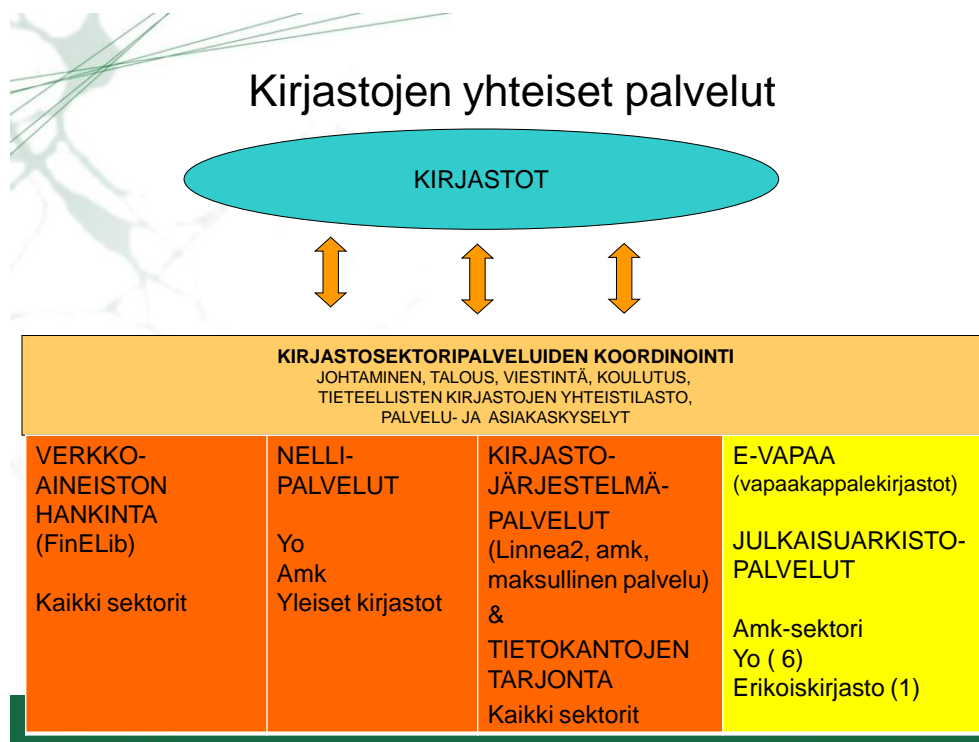
kansallisen julkaisuarkistojen infrastruktuuripalvelun vakiinnuttaminen osaksi Kansalliskirjaston toimintaa.

Tutkimustietojärjestelmien suunnittelu ja kehittäminen on Suomessa erittäin ajankohtaista. CSC koordinoi RAKETTI-hanketta (RAkenteellisen KEhittämisen Tukena Tietohallinto), jonka tavoitteena on tuottaa korkeakoulujen johtamisen ja ohjauksen tueksi vertailukelpoista tietoa. Hankkeeseen kuuluu joukko osahankkeita joista TUTKI on yksi. Osahankkeen tuloksena odotetaan syntyvän kansallisia tutkimusprosessin ja tutkimushallinnon tukipalveluja, jatkuvan tilastotuotannon palveluja tutkimuksen laatu-arvioinnin käyttöön (OPM, SA, korkeakoulut) sekä suomalaisen tutkimuksen ”näkyvyyspalveluja”. TUTKI osahankkeeksi on perustettu JURE, jonka tavoitteena on kansallisen julkaisuarkistopalvelujen toteuttaminen. Kansalliskirjasto on edustettuna sekä TUTKI-että JURE-hankkeissa.

PERUSTOIMINNAN TULOKSET - KIRJASTOJEN YHTEISET PALVELUT

Kirjastojen yhteiset palvelut käsittävät kirjastosektoripalvelujen koordinoinnin, verkkoaineiston hankintapalvelut, Nelli-palvelut, kirjastojärjestelmän kehittämisen ja tietokantojen tarjonnan. Kirjastosektoripalvelujen koordinointi kattaa johtamisen, taloushallinnon, tieteellisten kirjastojen yhteistilaston ylläpidon ja kehittämisen, viestintä- ja koulutuspalvelut. Lisäksi tulosalue tuottaa e-vapaakappaletoimintaan liittyviä infrastruktuuripalveluita sekä julkaisuarkistopalveluita projekti- ja maksullisen palvelun rahoituksella.

Tieteellisten Seurain Valtuuskunta kartoitti opetusministeriön toimeksiannosta Suomen kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävät tutkimusinfrastruktuurihankkeet sekä laati suunnitelman, ns. tiekartan, uusien hankkeiden kehittämiseksi. Hanke tunnisti 24 kansallisen tason tutkimusinfrastruktuuria. Uusien tai merkittävästi kehitettävien infrastruktuurien listalle projekti ehdotti 20 hanketta. Kansalliskirjaston kokoelmat sekä Kansallinen elektroninen kirjasto, FinELib (verkkoaineiston hankintapalvelut) on hyväksytty nykyisiin tutkimuksen infrastruktuureihin. Muistiorganisaatioiden järjestelmäarkkitehtuuri (KDK-asiakasliittymä, KDK-PAS, kansallinen yhteisluettelo) on hyväksytty uusien hankkeiden tiekartalle.



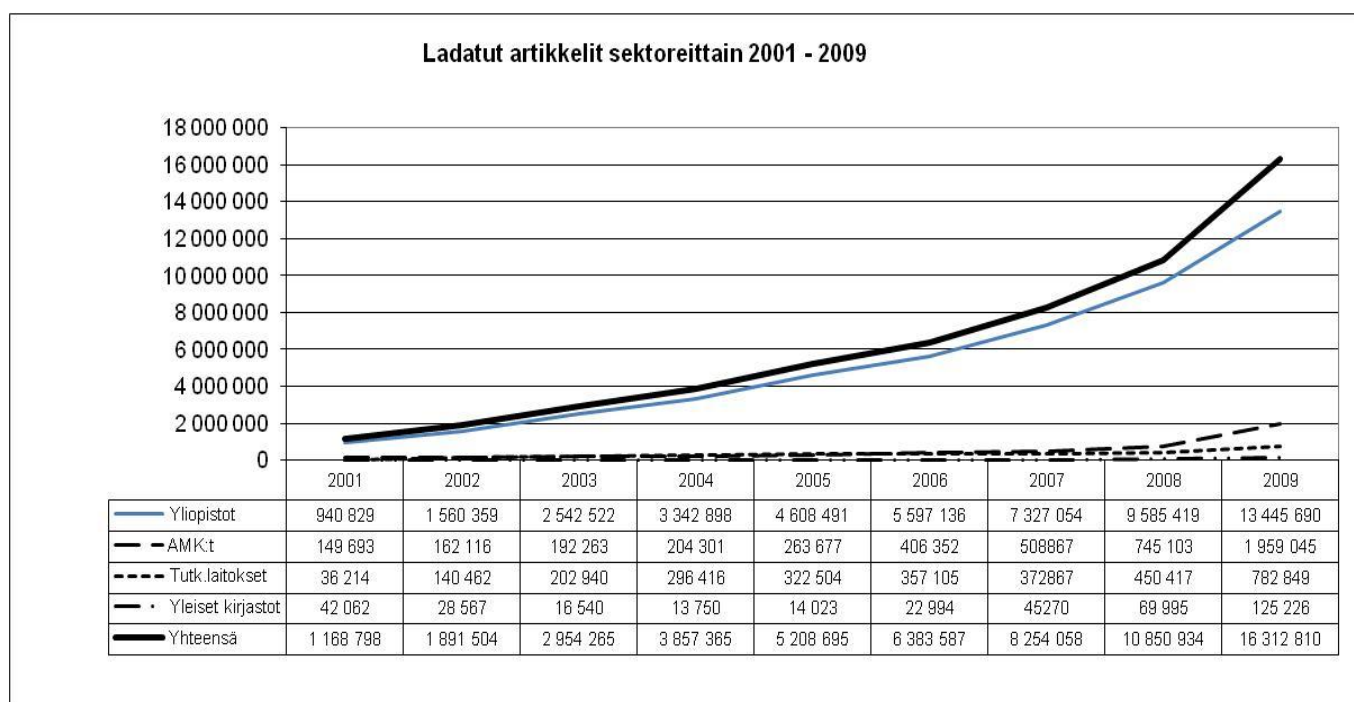
Kuvio 1.

Verkkoaineistojen hankinta

FinELib-palveluyksikkö on neuvotellut jatkosopimukset n. 80 aineistosta vuonna 2009. Lisäksi on käyty neuvotteluja kahdeksasta uudesta aineistosta. FinELibin hankkimien kokotekstiaineistojen käyttö kasvoi 50 % vuonna 2009 edelliseen vuoteen verrattuna.

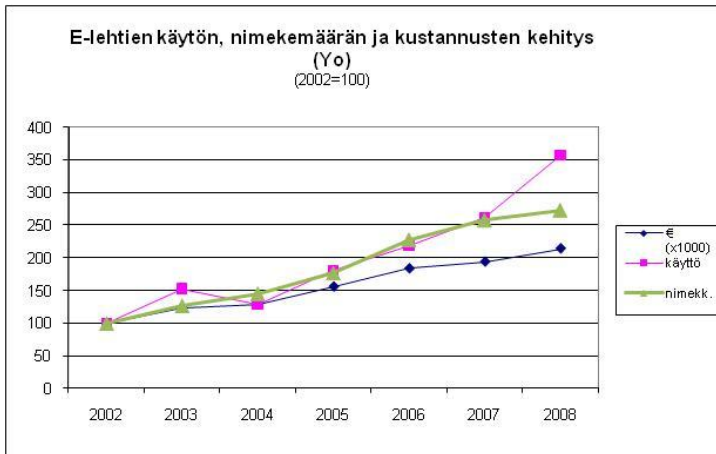
Käyttö kasvoi kaikilla sektoreilla (yo 40 %, amk 163 %, yleiset kirjastot 79 % ja erikoiskirjastot 74 %). Suurin yksittäinen syy käytön kasvuun liittyy Ebrary-kirjapaketin tilastointitavan muutokseen. Vuodesta 2009 lähtien tilastoidaan kirjan yksittäisiin lukuihin kohdistuvaa käyttöä aiemman nimekkeeseen kohdistuvan käytön sijaan. Muita suurta kasvua selittäviä seikkoja ovat Kauppalehti Online-, Elsevier-, Blackwell-, EBSCO-, Nationalencycopedi- ja PressDisplay-aineistojen käytön kasvu. Artikkelilatausten kokonaismäärämäärä oli 16,3 miljoonaa (Kuva).

Kirjasto tarjoaa noin 85 % maailman e-lehdistä. E-kirjoja on kirjaston välityksellä tarjolla 300 000 nimekettä.

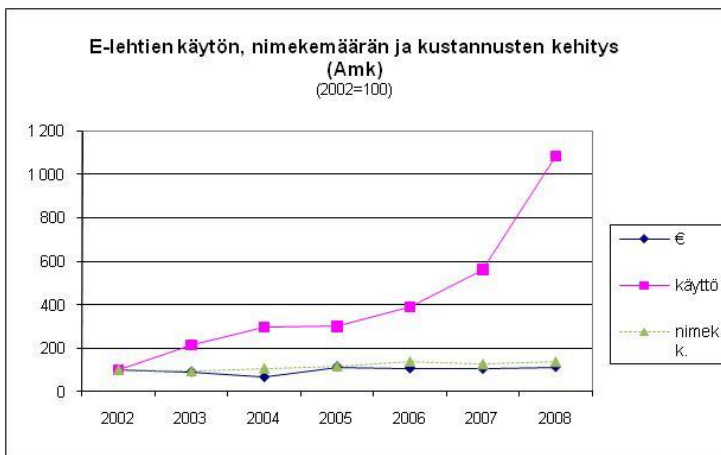


Kuvio 2.

Tarkasteltaessa kaikkien e-lehtien (FinELib- että muut e-lehdet) käyttöä, kustannuksia ja nimekemääriä Tieteellisten kirjastojen yhteistilaston (KITT) aikasarjana 2002 - 2008 havaitaan sekä yo- että amk-sektorilla nimekemäärän ja käytön kasvaneen voimakkaammin suhteessa kustannuksiin (Kuva). Asettamalla vuoden 2002 indeksiluvuksi 100 voidaan yo-sektorilla todeta käytön 3,5-kertaistuneen samalla kun nimekemäärä on 2,7-kertaistunut ja kustannukset ovat kasvaneet 2,1-kertaiseksi. Vastaavasti amk-sektorilla käyttö on kymmenkertaistunut, nimekemäärä kasvanut 1,4-kertaiseksi ja kustannukset ovat kasvaneet vain 1,1-kertaiseksi.



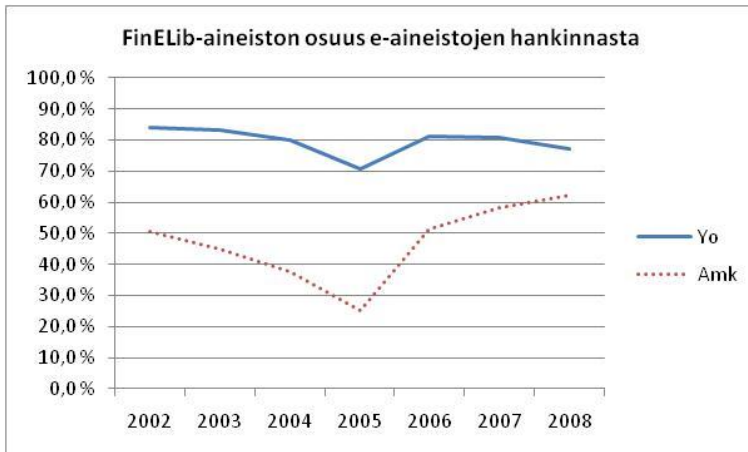
Kuvio 3.



Kuvio 4.

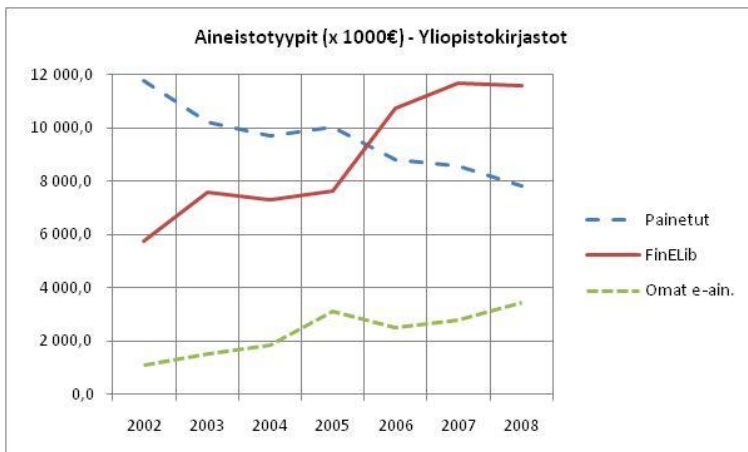
Voidaan olettaa, että hankinta on ollut kustannustehokasta, koska kustannuskehitys on ollut maltillinen verrattuna käytön kasvuun. Käyttö on kasvanut jopa voimakkaammin kuin nimekemäärä. Ilmeisesti aineistovalinnat ovat olleet oikeita suhteessa käyttäjien tarpeeseen. Myös aineistoista tiedottamisella on varmasti ollut vaikutusta käyttölukuihin. Erityisesti amk-sektorin voimakkaasti kasvuun kääntynyt käyttö herättää kysymyksiä: riittääkö käytön kasvun syyksi vain tiedotus ja mahdolliset uudet aineistonvalinnat? Käytön kääntyminen voimakkaaseen kasvuun ilman, että nimekemäärässä ja kustannuksissa on tapahtunut muutosta, voisi kertoa sekä onnistuneesta tiedottamisesta että mahdolliset uudet aineistovalinnat olisivat olleet sellaisia, että niillä ei olisi ollut vaikutusta kustannuskehitykseen.

FinELib-aineiston (= OPM:n keskitetty tuki + omarahoitusosuus) osuus asiakkaiden e-aineistojen hankinnasta Tieteellisten kirjastojen yhteistilaston mukaan vuonna 2008 verrattuna edellisvuoteen näkyy kuvassa alla. Yo-kirjastoissa osuus oli pienempi kuin vuonna 2007, amk-kirjastoissa hieman suurempi. Kun FinELib-aineiston osuutta tarkastellaan koko nykyaikaisen tilastoinnin aikasarjana 2002 - 2008, havaitaan FinELib-aineiston osuuden hieman pudonneen sekä yo-kirjastoissa, kun se amk-kirjastoissa on kasvanut. FinELib-aineistojen osuutta kuvaavassa aikasarjassa näkyy selvä notkahdus vuosikymmenen puolivälissä (Kuva). Silti yo-kirjastoissa FinELib-aineistoihin käytetty rahamäärä on kaiken aikaa kasvanut.

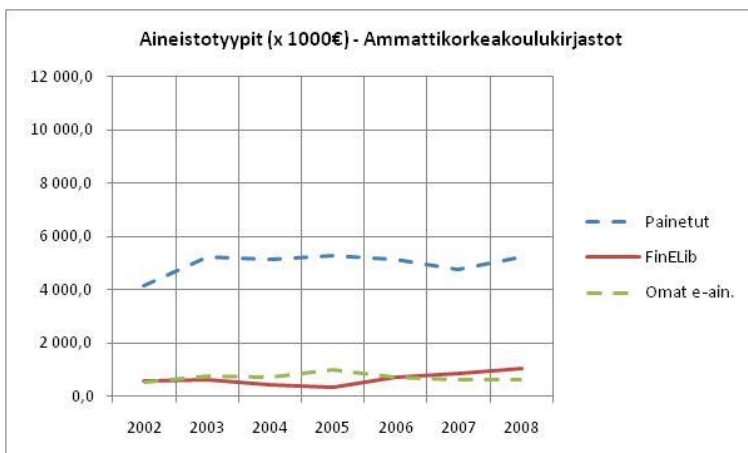


Kuvio 5. FinELib-aineiston osuus asiakkaiden e-aineistojen hankinnasta (€).
Yo 77,2 %, amk 62,3 %.

Kun tarkastellaan eri aineistotyyppettä, havaitaan yliopistokirjastoissa e-aineistoihin käytetyn rahamäärän kasvaneen suuremmaksi kuin painettuihin aineistoihin vuodesta 2006 alkaen: yksin FinELib-aineistoihin käytettiin yo-kirjastoissa vuonna 2006 kirjastojen budjetissa 10,7 milj. euroa, kun painettuihin aineistoihin käytettiin 8,8 milj. euroa (2005 vastaavat luvut olivat 7,7 milj. ja 10 milj.). Ammattikorkeakoulukirjastoissa painettujen aineistojen kulut ovat yhä selvästi suuremmat kuin e-aineistokulut.



Kuvio 6.



Kuvio 7.

Konsortion toimintaympäristön muutoksien huomioiminen aineistojen lisensoinnissa oli vuonna 2009 yksi toiminnan painopisteitä. Vuonna 2009 toteutettiin lisensointiin liittyvä rakenteellisen kehittämisen raportti, jossa mukana oli toimenpideohjelma. Vuonna 2009 on aloitettu rakenteelliseen kehittämiseen liittyvä pilotti yhdessä ensimmäisen pilotoivan asiakaskirjaston kanssa. Vuonna 2009 valmistauduttiin myös yliopistolain ja arvonlisäverolain aiheuttamiin muutoksiin mm. järjestämällä kirjastoverkolle arvonlisäverolainsäädännön koulutus. Taloushallinnon prosessien muutoksiin valmistaudutaan suunnittelemalla prosesseja uudelleen.

Nelli

Nellin käyttö kasvoi noin 6 % raportointivuoden aikana. Käytön kasvu on ollut tasaista usean vuoden ajan. Nelli-palvelua on kehitetty mm. koekäyttämällä SFX-linkitystilastoihin perustuvaa bX-suosituspalvelua, joka on tutkijaverkoston yhteisöllinen palvelu. Se suosittelee muiden käyttäjien suosimia artikkeleita ja muita webresursseja. Suosituspalvelun voi olettaa palvelevan erityisesti opiskelijoita tai tutkijoita, jotka etsivät tietoa itselleen aiemmin vieraista aiheista. Nellin käyttöliittymään on tehty navigointia helpottavia uudistuksia. Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen osana Itä-Suomen yliopistolle ja Tampereen ammattikorkeakoululle hankittiin uudet Metalib- instanssit ja myös Aalto-yliopiston Nellien yhdistymiseen on valmistauduttu. Nellin käyttäjäorganisaatiolla on ollut mahdollisuus ottaa Nellin ja verkko-oppimisympäristön integrointi käyttöönsä. Tällä hetkellä organisaatiokäyttäjiä on 14.

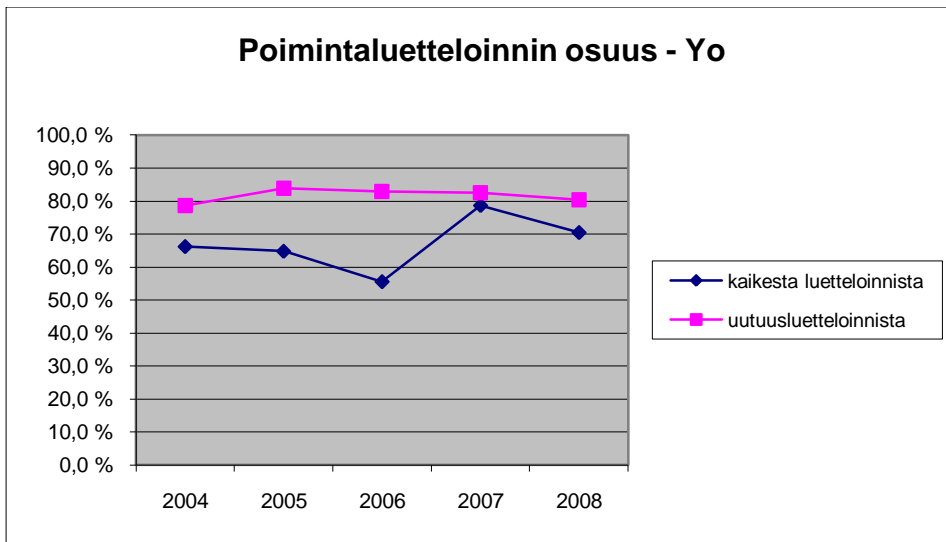
Nelli-työssä saatua kokemusta asiakaslähtöisen palvelun kehittämisessä on hyödynnetty KDK-hankkeessa. Nellin kokeneet työntekijät ovat osallistuneet asiakasliittymän hankinnan valmisteluun ja Nelli-palveluun on rekrytoitu uutta työvoimaa korvaamaan KDK-hankkeeseen kohdennettua työpanosta. Rekrytoinnit ovat onnistuneet erinomaisesti.

Kirjastojärjestelmän ylläpito ja kehittäminen

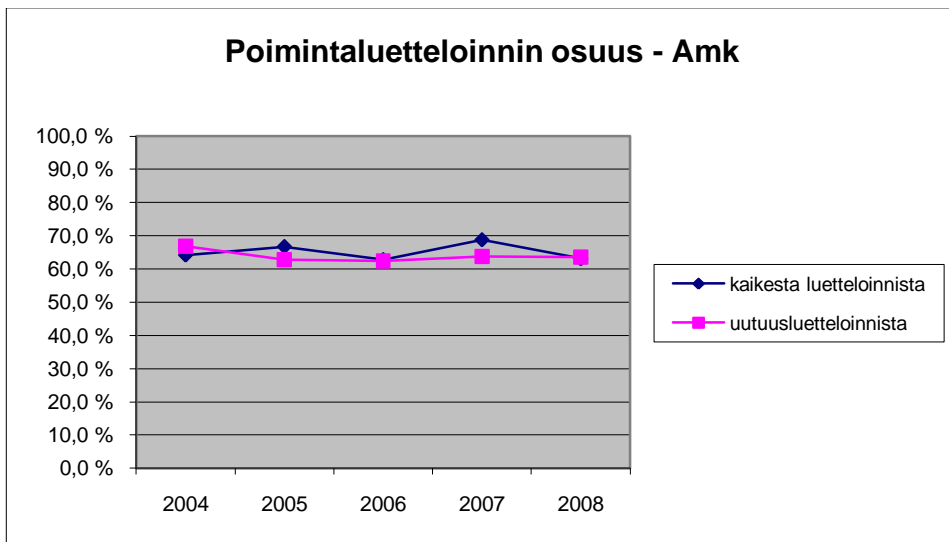
Lindan sovelluksen vaihtamisesta Voyagerin ratkaisusta Aleph-ratkaisuun päätettiin keväällä 2008, onnistuneen pilottiprojektin jälkeen. Alephin käyttöönotto ajoittui syksylle 2008; luettelointi uuteen Aleph-Lindaan alkoi joulukuussa 2008 ja hakukäyttö avattiin vuoden 2009 alkupuolella. Itse konversio järjestelmästä toiseen onnistui hyvin. Uuden yhteisluettelon toiminnallisuus oli kuitenkin puutteellista ja kirjastojen työ häiriintyi pahasti. Paikallisten Voyager-tietokantojen ja Lindan välisessä toiminnassa oli myös ongelmia ja puutteita, joiden korjaaminen on vaatinut paljon työtä. Lindan toiminnallisuuden kehittämiseen ja laadun parantamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota vuoden 2009 aikana.

Voyager-kirjastojärjestelmän osalta vuosi 2009 on ollut vakaa. Vuonna 2008 tehty formaatinvaihdos MARC21-Finistä Marc21:een aiheutti jälkitöitä sekä kirjastoissa että kirjastoverkkopalveluissa. Kirjastokentän rakenteelliset muutokset näkyivät tietokantojen yhdistymisenä (Joensuu ja Kuopio Itä-Suomen yliopistoksi sekä Tritoniaan liittyneet amk-kirjastot). Vuonna 2009 on testattu Relais-kaukopalvelusovellusta ja selvitetty kirjastojärjestelmien ja Relaisin välistä yhteensopivuutta. Ohjelmistoa pilotoidaan pienen pilottijoukon kanssa vuonna 2010. Pilottiprojekteja koordinoivat Kansalliskirjasto ja Varastokirjasto yhteistyössä.

Kansalliskirjasto on edistänyt luettelointiyhteistyötä kehittämällä ja välittämällä kirjastoille apuvälineitä tehokasta ja kustannuksiltaan edullista poimintaluettelointia varten. Niiden avulla merkittävä osuus uutuusluetteloinnista voidaan poimia joko Lindasta, muista kotimaisista tietokannoista tai kansainvälisten yhteistyökumppaneiden tietokannoista tai muista vapaasti saatavilla olevista tietokannoista. Alkuperäisluetteloinnin osuus uutuushankinnoista on yliopistosektorilla vain noin 20 % ja amk-kirjastoissa 37 %.



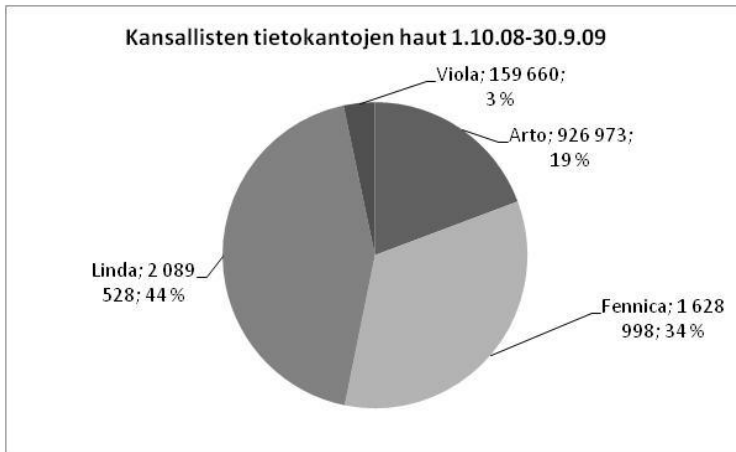
Kuvio 8.



Kuvio 9.

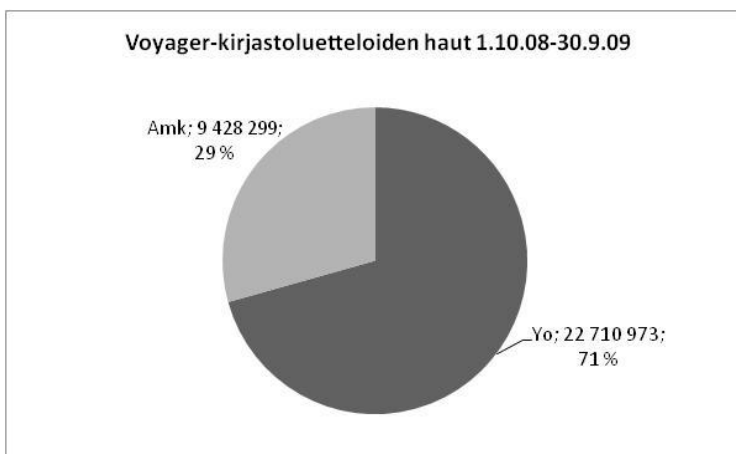
Tietokantojen tarjonta

Kansallisiin tietokantoihin Arto, Fennica, Linda [Voyager+Aleph], Fennica) tehtiin raportointijakson (1.10.2008 - 30.9.2009) aikana yhteensä n. 4,8 milj. hakua (Kuva). Kasvua edelliseen vuoteen oli 48 %. Vapaassa kansalaiskäytössä olleiden Fennican ja Violan käyttötilastot antavat suuntaviivoja Lindan ja Arton tulevalle kansalaiskäytölle: 52 % Violan käytöstä ja 35 % Fennican käytöstä tulee kirjastosektoreiden tai muiden käyttöopimuksen tehneiden organisaatioiden ulkopuolelta.



Kuvio 10.

Kaikkien Voyager-kirjastoluetteloiden yhteenlaskettu hakukäyttö raportointijakson (1.10.2008 - 30.9.2009) aikana oli 32,1 milj. hakua, joista 71 % (22,7 milj. hakua) tehtiin yliopistokirjastojen Voyager-tietokannoissa ja 29 % (9,5 milj. hakua) tehtiin ammattikorkeakoulukirjastojen tietokannoissa.



Kuvio 11.

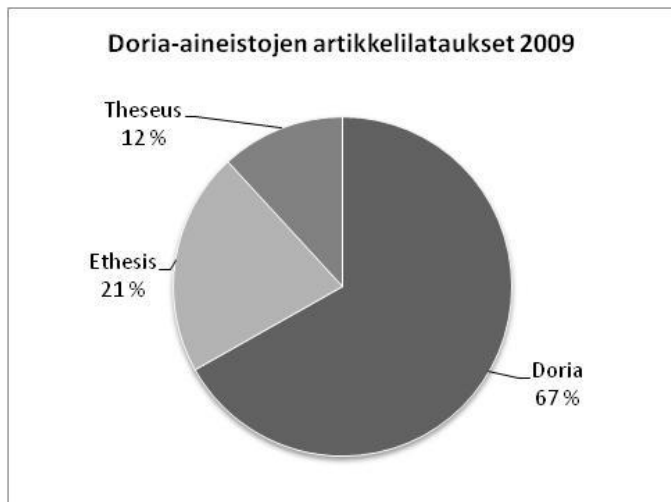
Halti - asiakkuuksien ja aineistojen hallintajärjestelmä

Haltia on vuonna 2009 kehitetty tulosalueen asiakkuuksien ja aineistojen hallintajärjestelmäksi. Haltin sisältämän tiedon saatavuutta kirjastoille on parannettu: sekä raportteja että IP-osoitteiden hallinnointia on uudistettu. Haltin kautta on nyt myös mahdollista kohdentaa paremmin asiakastiedotusta.

Julkaisuarkistot

Kansalliskirjasto tarjoaa avoimien julkaisuarkistojen infrastruktuuripalveluja kirjastoille, ja käyttää sitä myös omien aineistojensa esille panoon. Asiakkaina vuonna 2009 ovat kaikki ammattikorkeakoulukirjastot sekä seitsemän muuta organisaatiota. Uusiksi asiakkaita tulivat Sibelius-Akatemia, Tilastokeskuksen kirjasto ja Lapin yliopisto. Ammattikorkeakoulujen Theseus-verkkokirjasto on vuoden aikana kasvanut voimakkaasti sekä aineistojen syöttötahdin että aineistojen käytön osalta. Kansalliskirjaston ylläpitämistä palveluista (Doria ja Theseus) ladattiin noin 3,5 miljoonaa kokotekstitiedostoa vuodessa, missä oli kasvua vuoteen 2008 verrattuna noin 52

%. Erityisesti vuoden aikana on panostettu DSpace-ohjelmiston suomalaisten käyttäjien yhteistoiminnan lisäämiseen.



Kuvio 12.

Laatutyö - asiakaspalautteen hyödyntäminen ja palautteen hallinta

Tulosalueen laadunhallinta perustuu Kansalliskirjasto- ja FinELib-strategioiden toteuttamiseen, palvelusopimukseen, prosessien kehittämiseen, käytön seurantaan sekä asiakaspalautteen hyödyntämiseen. Palvelusopimuksia vuonna 2009 oli 360. Vuoden 2008 palvelukyselyn (kysely kirjastoille) tulosten perusteella kehittämiskohteiksi valittiin tietojärjestelmien käytettävyyden kehittäminen, yhteisluettelon ja Haltin kehittäminen sekä asiakaslähtöisen viestinnän ja koulutuksen kehittäminen. Tämän lisäksi palvelukohtaisesti on laadittu kehittämissuunnitelmia.

Tietojärjestelmien käytettävyyden kehittäminen liittyy keskeisesti KDK-hankeeseen, jonka tuloksia on kuvattu edellä. Myös yhteisluettelohankkeen eteneminen on kuvattu aiemmin. Halti-tietokantaa on 2009 kehitetty kirjastoverkkopalveluiden asiakkuuksien ja aineistojen hallintajärjestelmäksi. Haltin sisältämän tiedon saatavuutta kirjastoille on parannettu sekä raportteja ja IP-osoitteiden hallinnontia on uudistettu. Haltin kautta on myös mahdollista kohdentaa aiempaa tarkemmin asiakastiedotusta.

Asiakaslähtöisen viestinnän kehittäminen on lähtenyt hyvin käyntiin, mutta viestintäsuunnitelman viimeistely ja toimeenpano siirtyy vuodelle 2010.

Koulutusikäntöjen organisointi tulosalueen tasolla on edennyt hyvin. Koulutusikäntöjä on yhtenäistetty ja tilaisuuksien organisointia keskitetty. Toimintaohje koulutustilaisuuksien organisoinnista on laadittu ja prosessikuvaus koulutusten järjestämisestä on valmistunut. Koulutuspalautteen järjestelmällinen keruu ja analysointi toiminnassa, palautekeskustelut tiimeissä eivät vielä toteutuneet.

FinELibin aineisto- ja asiantuntijakoulutuksista sekä muista tilaisuuksista on kerätty systemaattisesti palautetta vuonna 2009. Palautetta on hyödynnetty suunniteltaessa seuraavan kauden koulutuksia ja tilaisuuksia mm. koulutuspaikkojen, koulutuksen sisällön ja materiaalin osalta. Vuonna 2008 toteutetun kirjastoverkkopalvelun asiakaskyselyn toimenpideohjelmalla on toteutettu vuonna 2009. Raportointi tapahtuu FinELibin vuosiraportin yhteydessä.

Lindan laadun parantaminen, sekä sisällön että sovelluksen osalta, on ollut tietokantojen painopistealueita vuonna 2009. Kirjastoilta on saatu runsaasti palautetta monin eri tavoin: kyselyt, yhteiset tapaamiset, suorat keskustelut, sähköpostilistat, ym. Linnea2-konsortion aloitteesta perustettiin Lindan laaturyhmä, jonka tehtäväksi määriteltiin Linda-yhteistyön periaatteiden ja

tietokannan laadun määrittely, Lindaan liittyvien suurimpien teknisten ja toiminnallisten ongelmien kartoittaminen ja mahdollisten ratkaisumallien miettiminen. Tämän lisäksi ryhmän tehtävänä on pohtia muun muassa yhteisluettelon tehtävää ja sisällöllistä kehittämistä sekä mahdollisesti myös teknisiä edellytyksiä, luettelointitasoja sekä yhteisluettelon ja kirjastoluettelon suhdetta. Tulosalueella on vuoden aikana saatu suurimmat Aleph-sovellukseen sekä Alephin ja Voyager-tietokantojen väliseen yhteyteen liittyvät tekniset ongelmat ratkaistua. Työssä ovat suurena apuna olleet elvytysrahalla palkatut tietojärjestelmäasiantuntijat. Työ jatkuu. Lindan sisällön laatua on parannettu toisaalta tekniikkaa kehittämällä ja automatisoimalla, toisaalta käsityönä tuplatietueita yhdistämällä ja väärinyhdistyneitä erottamalla.

Yhteiskunnallinen vuorovaikutus

Kansallinen yhteistyö

Kansalliskirjaston ja kirjastojen välinen yhteistyö on sekä olennainen osa Kansalliskirjaston perustoimintaa että yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen liittyvä.

Kirjastojen yhteisiä palveluita kehitetään yhteistyössä sekä kansallisesti että kansainvälisesti kirjastoverkon ja muiden sidosryhmien ja kumppaneiden kanssa. Kansalliskirjaston ja kirjastosektoreiden neuvostojen puheenjohtajien ja sihteerien säännölliset kokoukset sekä yhteydet sektoreiden edustajiin konsortioita ja KITTiä ohjaavissa ryhmissä, vaikuttavuuden arviointiryhmässä sekä vuoden 2009 loppuun toimineessa verkkopalveluryhmässä edesauttavat kirjastoverkon ja Kansalliskirjaston yhteistyötä. Asiantuntijayhteistyötä edistävät tulosalueen asiantuntijoiden jäsenyydet alan järjestöjen hallituksissa ja työryhmissä. Myös sektorikohtaiset asiantuntijakokoukset edistävät asiantuntijaverkostojen yhteistyötä.

Yliopisto- ja ammattikorkeakoulukirjastojen yhteistyötä pyrittiin tiivistämään valmistelemalla yhteistä kirjastojärjestelmäkonsortiota, jonka oli määrä aloittaa 1.1.2010. Perusteellisesta valmistelutyöstä ja pitkistä neuvotteluista sekä periaatteesta yksimielisestä tavoitteesta huolimatta ei kuitenkaan päästy yhteisymmärrykseen kynnyskysymyksistä, joita olivat päätöksenteko sekä kustannustenjako. Linnea2-konsortio ja AMKIT-konsortio jatkavat toistaiseksi erillisinä, mutta niiden välistä yhteistyötä päätettiin tiivistää sekä johtaja- että asiantuntijatasolla.

Kansainvälinen yhteistyö

Kirjastoverkkopalveluiden tulosaluejohtaja valittiin Euroopan suurten tutkimuskirjastojen järjestön LIBERin hallitukseen ja jaoston puheenjohtajaksi mikä tarjoaa myös Suomen kirjastoille vaikutuskanavan LIBERin toiminnan kehittämiseen sekä LIBER-konferenssin ohjelman muotoutumiseen. Kansalliskirjasto osallistuu aktiivisesti myös LIBERin Steering Committee on Digitisation and Resource Discovery -työryhmien toimintaan. Jaoston tehtäviin kuuluu LIBERin toimenpideohjelman tekeminen digitoinnin tiekartan pohjalta, digitointiworkshopin järjestäminen 2011, kirjastojen digitointiselvitys sekä mahdollinen projektihakemus EU:lle.

Kirjaston asiantuntijat osallistuvat useiden IFLAn jaoston toimintaan sekä aktiivisesti maailmanlaajuisen konsortioiden yhteenliittymän ICOLCin toimintaan. Asiantuntijat ovat olleet aktiivisia osallistujia sekä esitelmöijä mm. niin IFLAssa kuin ELAG:ssa (European Library Automation Group) vuosien ajan. Lisänäkyvyyttä ELAG-yhteisössä saadaan v. 2010, kun ELAG pidetään Suomessa Kansalliskirjaston järjestämänä. Kirjasto vastasi yli neljänsadan osallistujan kansainvälisen IGeLU-konferenssin järjestelyistä syyskuussa. IGeLU (International Group of Ex Libris Users) -konferenssi tarjosi mahdollisuuden koota kirjastosektorit yhdessä pohtimaan tulevaisuuden teknisiä ratkaisuja.